

Miért lenne könnyű a lovári nyelv?

Warum wäre das Lowarische eine leichte Sprache?

Unter den Studenten, die sich aus Zwang auf eine Sprachprüfung vorbereitenden, ist die falsche Ansicht weit verbreitet, dass auch das Lowarische – neben dem Esperanto – eine leichter erlernbare Sprache ist, als die anderen modischen Prüfungssprachen, wie das Englische, Deutsche, Französische, eventuell das Italienische, Spanische oder Russische. Der vorliegende Text unternimmt das Wiederlegen dieses Irrglaubens mit skizzenhafter Veranschaulichung der tatsächlichen Schwierigkeiten der lowarischen Sprache. Das sind vor allem die indoeuropäischen Kennzeichen: die grammatischen Genera, die paradigmatische Unterscheidung der „lebenden“ und „leblosen“ Wörter, die Benutzung der Präpositionen an Stelle der Kasusuffixen usw. Obwohl das Lowarische über ein relativ begrenzten Grundwortschatz (etwa 1400 Wörter) verfügt, kann man auch in dieser Sprache inhaltsreiche Gedanken mit Hilfe der Ableitungen und Zusammensetzungen schön und anspruchsvoll ausdrücken. Beweise sind dafür vor allem die vollständige Bibelübersetzung und die lesenswerten Übersetzungen anderer literarischen Werke.

Nyelvi jelleg

Ha egy magyar ember idegen nyelvet kezd el tanulni, és az nem a finn, az észti, a török vagy más agglutináló nyelv, akkor mindenképp meg kell tanulnia „indoeurópaiul”, vagyis meg kell ismernie mindazokat a nyelvtani fogalmakat és szabályokat, amelyek szerint az ilyen analitikus(abb) szerkezetű, flektáló típusú nyelvek működnek. Nincs ez másképpen a lovári nyelv esetében sem.

A lovári nyelv – a számtalan romani nyelvváltozat egyike – mind hangrendszerében és szóképzésében, mind nyelvtani szerkezetében szembeötlően hordozza indoeurópai eredetének jellemző jegeit. Ilyen indoeurópai sajátosságok:

1. A nyelvtani nemek megkülönböztetése: hímnem – nőnem

<i>o dad</i>	'az apa'	<i>o shāvo</i>	'a fiú'	<i>le dadesko shāvo</i>	'az apa fia'
<i>e dej</i>	'az anya'	<i>e shej</i>	'a lány'	<i>la daki shej</i>	'az anya lánya'

Ez az élettelenekre is érvényes:

<i>o thud</i>	'a tej'	<i>o pāji</i>	'a víz'	<i>o kher</i>	'a ház'
<i>e bār</i>	'a kert'	<i>e rota</i>	'a kerék'	<i>e phabaj</i>	'az alma'

A melléknevek többsége ennek megfelelően egyes számban kétalakú:

lāsho/lāshi 'jó'   *bāro/bāri* 'nagy'   *phūro/phūri* 'öreg'

Kivétel pl. a *shukār* 'szép', *lungo* 'hosszú' stb., ezek egyalakúak.

A többes számú melléknév viszont a nyelvtani nemtől függetlenül mindig egyalakú:

lāshe, bāre, phūre, shukār, lunzhi stb.

2. Az élő és élettelen főnevek megkülönböztetése:

Az élőknél a tárgyeset a birtokló esettel esik egybe:

<i>o dad</i>	'az apa'	<i>le dades</i>	'az apát'	<i>le dades si</i>	'az apának (van)'
<i>le dada</i>	'az apák'	<i>le daden</i>	'az apákat'	<i>le daden si</i>	'az apáknak (van)'
<i>e dej</i>	'az anya'	<i>la da</i>	'az anyát'	<i>la da si</i>	'az anyának (van)'
<i>le deja</i>	'az anyák'	<i>le dejan</i>	'az anyákat'	<i>le dejan si</i>	'az anyáknak (van)'

Az életteleneknél a tárgyeset azonos az alanyesettel:

<i>o kasht</i>	'a fa'	<i>o kasht</i>	'a fát'	<i>le kashtes si</i>	'a fának (van)'
<i>le kasht</i>	'a fák'	<i>le kasht</i>	'a fákat'	<i>le kashte si</i>	'a fáknak (van)'
<i>e bār</i>	'a kert'	<i>e bār</i>	'a kertet'	<i>la bāra si</i>	'a kertnek (van)'
<i>le bāra</i>	'a kertek'	<i>le bāra</i>	'a kerteket'	<i>le bāren si</i>	'a kerteknek (van)'

3. Az egynél nagyobb számnevek után többes szám áll:

<i>jekh khēr</i>	'egy ház'	<i>duj khēra</i>	'két ház'
<i>jekh pāro</i>	'egy pár'	<i>trin pārura</i>	'három pár'
<i>jekh chāso</i>	'egy óra'	<i>Sode chāsura si?</i>	'Hány óra van?' stb.

4. Az alanyeset mellett külön megszólító eset (vocativus) is van:

<i>o rom</i>	'a roma'	<i>roma!</i>	'hé, roma!'
<i>le rom</i>	'a romák'	<i>romale!</i>	'hé, romák!'
<i>e romnyi</i>	'az asszony'	<i>romnya!</i>	'hé, asszony!'
<i>le romnya</i>	'az asszonyok'	<i>romnyale!</i>	'hé, asszonyok!'

5. A névszórágzásban kialakult az alapalakfüggő alaktópár:

Főnevek:

<i>dad</i> (hn.)	'apa':	<i>o dad</i>	<i>le dades</i>	<i>le dada</i>	<i>le daden</i>
<i>dej</i> (nn.)	'anya':	<i>e dej</i>	<i>la da</i>	<i>le deja</i>	<i>le dejan</i>

Melléknevek:

<i>bāro</i> (hn.)	'nagy':	<i>o bāro</i>	<i>le bāres</i>	<i>le bāre</i>	<i>le bāren</i>
<i>bāri</i> (nn.)	'nagy':	<i>e bāri</i>	<i>la bāra</i>	<i>le bāre</i>	<i>le bāren</i>

6. Nincs meg az irányhármasság (a hová? és a hol? egybeesik):

<i>kāj?</i>	'hová'	<i>kāj?</i>	'hol?'	<i>kathar?</i>	'honnan'
<i>khēre</i>	'haza'	<i>khēre</i>	'otthon'	<i>khēral</i>	'hazulról'
<i>tēla</i>	'alá'	<i>tēla</i>	'alatt'	<i>tēlal</i>	'alól'

7. A határozói esetragok helyett elöljárók használatosak:

-ba/-be:	<i>ando/ande</i>	<i>ando fōro</i>	'a vásárba'
-ban/-ben:	<i>ando/ande</i>	<i>ando pāji</i>	'a vízben'
-ból/-ből:	<i>anda</i>	<i>anda bār</i>	'a kertből'
-hoz/-hez/-höz:	<i>kaj</i>	<i>kaj e mesalya</i>	'az asztalhoz'
-nál/-nél:	<i>kaj</i>	<i>kaj e mesalya</i>	'az asztalnál'
-tól/-től:	<i>kathar</i>	<i>kathar e mesalya</i>	'az asztaltól'
-ra/-re:	<i>po/pe</i>	<i>po khēr</i>	'a házra'
-on/-en/-ön:	<i>po/pe</i>	<i>po khēr</i>	'a házon'
-ról/-ről:	<i>pa</i>	<i>pa khēr</i>	'a házról'
-ig:	<i>zhikaj</i>	<i>zhikaj o khēr</i>	'a házig'

8. A névutók helyett is elöljárók használatosak:

alatt	<i>tēla</i>	<i>tēla o khēr</i>	'a ház alatt'
előtt	<i>angla</i>	<i>angla o khēr</i>	'a ház előtt'
felett	<i>opre pe</i>	<i>opre po khēr</i>	'a ház felett'
körül	<i>krujal</i>	<i>krujal o khēr</i>	'a ház körül'
mellett	<i>pasha</i>	<i>pasha o khēr</i>	'a ház mellett'

9. A felszólító módnak csak a közvetlen alakjai vannak meg:

esz. 2.	<i>kam!</i>	'szeress!'	tsz. 2.	<i>kamen!</i>	'szeressetek!'
	<i>ker!</i>	'csináld!'		<i>keren!</i>	'csináljátok!'

Az ún. kötőmód a *te* + kijelentő módú igealakokból jön létre:

<i>te kamav</i>	'(hogy) szeressek'
<i>te kames</i>	'(hogy) szeress'
<i>te kamel</i>	'(hogy) szeressen'
<i>te kamas</i>	'(hogy) szeressünk'
<i>te kamen</i>	'(hogy) szeressetek'
<i>te kamen</i>	'(hogy) szeressenek'

10. Nincs meg a főnévi igenév (helyette *te* + kijelentő mód áll):

<i>kinel</i>	'vesz'	<i>te kinel</i>	'venni'
<i>thovel</i>	'mos'	<i>te thovel</i>	'mosni'
<i>zhal</i>	'megy'	<i>te zhal</i>	'menni' stb.
<i>Zhav ando fōro khūren te kinav.</i>			'Megyek a vásárba csikókat venni.'
<i>So kames te xas?</i>			'Mit akarsz enni?' (tkp.: 'Mit akarsz, ha eszel?')

11. A birtokos személyragok helyett birtokos névmás használatos:

<i>muro shāvo</i>	'az én fiam'	<i>muri shej</i>	'az én lányom'
<i>tyiro dad</i>	'a te apád'	<i>tyiri dej</i>	'a te anyád'
<i>lesko khēr</i>	'az ő háza'	<i>leski bār</i>	'az ő kertje'
<i>lako khēr</i>	'az ő háza'	<i>laki bār</i>	'az ő kertje'
<i>pesko khēr</i>	'a saját háza'	<i>peski bār</i>	'a saját kertje'

<i>amāro shāvo</i>	’a mi fiunk’	<i>amāri shej</i>	’a mi lányunk’
<i>tumāro dad</i>	’a ti apátok’	<i>tumāri dej</i>	’a ti anyátok’
<i>lengo khēr</i>	’az ő házuk’	<i>lengi bār</i>	’az ő kertjük’
<i>pengo khēr</i>	’a saját házuk’	<i>pengi bār</i>	’a saját kertjük’

12. A birtoklást kifejező (habeos) szerkezet függő tő + létige alakú:

<i>man si ...</i>	’nekem van ...’	<i>amen si ...</i>	’nekünk van ...’
<i>tut si ...</i>	’neked van ...’	<i>tumen si ...</i>	’nektek van ...’
<i>les si ...</i>	’neki van ...’ (hn.)	<i>len si ...</i>	’nekik van ...’
<i>la si ...</i>	’neki van ...’ (nn.)		

Például:

<i>Le shaves si zeleno kolopo.</i>	’A fiúnak zöld kalapja van.’
<i>La da si duj shavōra.</i>	’Az anyának két gyereke van.’

A birtoklást kifejező szerkezet tagadása a *nāj* ’nincs’ szóval történik:

<i>Man nāj lōve.</i>	’Nekem nincs pénzem.’
<i>Le dades nāj vurdon.</i>	’Az apának nincs kocsija.’

Ugyanez múlt időben:

<i>Man nās lōve.</i>	’Nekem nem volt pénzem.’
<i>Le dades nās vurdon.</i>	’Az apának nem volt kocsija.’

A lovári nyelv logikája

A lovári rendkívül logikus és éppen ezért rendkívül takarékos, könnyen megtanulható nyelv. Logikussága – a finn nyelvéhez hasonlóan – elsősorban a toldalékok rendszerében jelentkezik: mind a névszóragozás, mind az igeragozás nagyfokú egyöntetűséget mutat, rendhagyó alakok – a többeli paradigmatis hangváltozások miatt – inkább csak a névszó- és igetöveknél találhatók.

Összehasonlításként érdemes megnézni a ma Magyarországon (a letett nyelvvizsgák számarányában) legdivatosabb tíz idegen nyelv: az angol, a német, a francia, az olasz, a spanyol, az orosz, a finn, az észt, az eszperantó és a lovári nyelv úgynevezett nehézségi mutatóit.

A nyelvtanulási folyamatban hat részterület szabja meg egy-egy nyelv nehézségi fokát: a kiejtés, az írás, az „alapszókincs” (azaz a memoriterként megtanulandó motíválatlan alapszavak mennyisége), a szóalkotás (a képzők szerepének, a szóösszetételek alkotási módjának az ismerete), a toldalékolás szabályai (a rendszerszerű és a rendhagyó alakok aránya), valamint a mondat szerkesztés szabályai (a szórend kötöttsége, a sajátos frazeológiai egységek aránya).

E hat részterület tizenkétféle nyelvi nehézséggel mérhető. Ezek minősítése: E = egyszerű, 0 pont; K = közepesen nehéz, 1 pont; B = bonyolult, 2 pont.

sz.	Részterület	Nyelvi nehézségek	E	K	B
1.	Kiejtés	A hangrendszer jellemzői	0	1	2
2.		A kiejtés nehézségei	0	1	2
3.	Helyesírás	Az írásrendszer jellemzői	0	1	2
4.		Az olvasás nehézségei	0	1	2
5.	Szókészlet	Az alapszókészlet jellemzői	0	1	2
6.		Az „ismert” szavak aránya	0	1	2
7.	Szóalkotás	A szóképzés rendszerszerűsége	0	1	2
8.		A szóösszetételek rendszerszerűsége	0	1	2
9.	Toldalékolás	A toldalékrendszer jellege	0	1	2
10.		A rendhagyó ragozások aránya	0	1	2
11.	Mondatszerkesztés	A szórend jellemzői	0	1	2
12.		A frazeológiai egységek használata	0	1	2

1. táblázat. A nyelvi nehézségek értékelésének áttekintése*

Az 1. táblázatból látható, hogy a lehetséges pontszámok így nyelvenként 0–24 között változhatnak; a 2. táblázat pedig megadja, hogy arányosan mennyi időt kellene fordítanunk annak a nyelvnek a tanulására, amelyet szeretnénk elsajátítani.

Nyelv	1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.	10.	11.	12.	össz.
eszperantó	0	1	1	0	1	1	0	0	0	0	1	1	6
lovári	1	1	1	1	1	1	0	0	0	1	0	1	8
finn	2	1	0	0	2	2	1	1	2	0	1	1	13
észt	2	1	0	1	2	2	1	1	2	1	1	1	15
német	1	1	1	1	1	1	1	0	2	2	2	2	15
angol	2	2	0	2	2	1	1	0	1	1	1	2	15
olasz	1	1	1	1	2	1	1	1	2	2	1	1	15
spanyol	1	1	1	1	2	1	1	1	2	2	1	1	15
orosz	2	1	2	2	1	2	2	1	2	2	1	1	19
francia	2	2	2	2	2	1	1	1	2	2	1	1	19

2. táblázat. Az egyes „vizsganyelvek” tanulásának nehézségi mutatói*

1. Hangrendszer: 33 hang, 5 magánhangzó (rövid/hosszú), 28 mássalhangzó.
2. A magyartól eltérő ejtésű hangok: $7/33 = 21\%$.
3. Betűkészlet: 33. Alapbetűk: 23. Mellékjelezett: –. Betűkombinációk: 10.
4. Minden hangnak külön jele van, de a helyesírás nem jelöli a magánhangzók hosszúságát, a hangsúly helye változó.
5. Az alapszókészlet nem túl nagy, kb. 1410 szó.

* A táblázat adatai nem autentikusak, saját méréseimen alapszanak, és egy – még publikálatlan – konferencia-előadásomból valók.

6. A szavak egy része a közös idegen szókincsből való, vagy a magyarba is átkerült kifejezés.
7. A szóképzés szabályszerű, kevés képzővel.
8. A szóösszetételek szabályai logikusak, egyszerűek.
9. A toldalékolás rendszerszerű, egyszerű névszóragozás, egyszerű igeragozás.
10. A főnevek neme, többes száma közepesen bonyolult rendszert alkot.
11. A mondatok szórendje meglehetősen szabad.
12. Igekötéők, visszaható névmások, összetett elöljárók használatosak.

Az összehasonlító táblázatból jól látható, hogy a „leglogikusabb” nyelv a mesterségesen alkotott (és éppen ezért a természetes nyelvektől eltérően rendhagyó alakokat egyáltalán nem tartalmazó) eszperantó nyelv a maga $6/24 = 25\%$ -os nehézségi fokával.

A lovári nyelv az előkelő második helyet foglalja el a $8/24 = 33,3\%$ -os mutatóval.

A finn nyelvet rendhagyó tótani elemei ellenére toldalékrendszerének kivételnélkülisége emelte a harmadik helyre $13/24 = 54,2\%$ -os mutatóval.

Az észt, német, angol, olasz és spanyol nyelv – eltérő paraméterekkel, de összességében azonos nehézségi mutatóval ($15/24 = 62,5\%$) – a nyelvek között a stabil középmezőnyben helyezkedik el.

A táblázat legalján az orosz és a francia nyelv áll $19/24 = 79,2\%$ -os nehézségi mutatóval, az orosz a cirill írásmód, a jelöletlen szóhangsúly, a főnévragozás számos rendhagyó alakja és rendhagyó elemekben bővelkedő igeragozása miatt, a francia pedig főleg hangrendszerének, kiejtési szabályainak bonyolultsága, alapszókészletének gazdagsága, valamint névszóragozásának és igeragozásának számos rendhagyó eleme következtében.

A lovári nyelv logikussága mutatkozik meg például az alábbi birtokos jelzős szó szerkezetekben: *a jó apa jó fia, a jó apa jó fiát, a jó apa jó fiait, a jó apa jó lányait; a jó apa jó lánya, a jó apa jó lányát, a jó apa jó lányait; a jó apák jó fia, a jó apák jó fiát, a jó apák jó fiait; a jó apák jó lánya, a jó apák jó lányát, a jó apák jó lányait; a jó anya jó fia, a jó anya jó fiát, a jó anya jó fiait; a jó anya jó lánya, a jó anya jó lányát, a jó anya jó lányait; a jó anyák jó fia, a jó anyák jó fiát, a jó anyák jó fiait; a jó anyák jó lánya, a jó anyák jó lányát, a jó anyák jó lányait* – a birtokosnál a hímnem (H)–nőnem (N), az egyes (E) vagy többes szám (T); a birtokszónál a hímnem (h)–nőnem (n), az egyes (e) vagy többes szám (t) és az alapeset (a) vagy függő eset (f) kombinálódása 32 olyan bináris számot eredményez, amelyekben lépésenként csak egy-egy eltérés vezet a legalacsonyabb, 0 értékű formától a legmagasabb, 31-es értékszámú alakzatig. A sort a 3. táblázat mutatja be.

A BIRTOKOS és a birtok kódjai (nem, szám, alap- vagy függő eset)	0					számérték
	H	E	h	e	a	
	N	T	n	t	f	
Le lāshe DADESKO lāsho shāvo	0	0	0	0	0	0
Le lāshe DADESKE lāshe shāves	0	0	0	0	1	1
Le lāshe DADESKE lāshe shāve	0	0	0	1	0	2
Le lāshe DADESKE lāshe shāven	0	0	0	1	1	3

A BIRTOKOS és a birtok kódjai (nem, szám, alap- vagy függő eset)	0 1	H	E	h	e	a	számérték
		N	T	n	t	f	
Le lāshe DADESKI <i>lāshi</i> shej		0	0	1	0	0	4
Le lāshe DADESKA <i>lāsha</i> sha		0	0	1	0	1	5
Le lāshe DADESKE lāshe sheja		0	0	1	1	0	6
Le lāshe DADESKE lāshe shejan		0	0	1	1	1	7
Le lāshe DADENGO <i>lāsho</i> shāvo		0	1	0	0	0	8
Le lāshe DADENGE lāshe shāves		0	1	0	0	1	9
Le lāshe DADENGE lāshe shāve		0	1	0	1	0	10
Le lāshe DADENGE lāshe shāven		0	1	0	1	1	11
Le <i>lāshe</i> DADENGI <i>lāshi</i> shej		0	1	1	0	0	12
Le <i>lāshe</i> DADENGA <i>lāsha</i> sha		0	1	1	0	1	13
Le <i>lāshe</i> DADENGE lāshe sheja		0	1	1	1	0	14
Le <i>lāshe</i> DADENGE lāshe shejan		0	1	1	1	1	15
La <i>lāsha</i> DAKO <i>lāsho</i> shāvo		1	0	0	0	0	16
La <i>lāsha</i> DAKE lāshe shāves		1	0	0	0	1	17
La <i>lāsha</i> DAKE lāshe shāve		1	0	0	1	0	18
La <i>lāsha</i> DAKE lāshe shāven		1	0	0	1	1	19
La <i>lāsha</i> DAKI <i>lāshi</i> shej		1	0	1	0	0	20
La <i>lāsha</i> DAKA <i>lāsha</i> sha		1	0	1	0	1	21
La <i>lāsha</i> DAKE lāshe sheja		1	0	1	1	0	22
La <i>lāsha</i> DAKE lāshe shejan		1	0	1	1	1	23
Le lāshe DEJANGO <i>lāsho</i> shāvo		1	1	0	0	0	24
Le lāshe DEJANGE lāshe shāves		1	1	0	0	1	25
Le lāshe DEJANGE lāshe shāve		1	1	0	1	0	26
Le lāshe DEJANGE lāshe shāven		1	1	0	1	1	27
Le lāshe DEJANGI <i>lāshi</i> shej		1	1	1	0	0	28
Le lāshe DEJANGA <i>lāsha</i> sha		1	1	1	0	1	29
Le lāshe DEJANGE lāshe sheja		1	1	1	1	0	30
Le lāshe DEJANGE lāshe shejan		1	1	1	1	1	31

3. táblázat. A birtokos jelzős szó szerkezetek logikája

Hangrendszer

A lovári nyelvnek 5 rövid-hosszú magánhangzópárja és 28 mássalhangzója van. A magánhangzórendszerre jellemző az ö, ü hangok hiánya és a rövid-hosszú magánhangzók nem következetes használata. (A magánhangzók hosszúságát a lovári helyesírás egyébként külön nem is jelöli! Vö. 4. táblázat.)

a	röviden ejtett <i>á</i> hang	<i>barr</i> 'kő', <i>dad</i> 'apa', <i>mal</i> 'mező', <i>sap</i> 'kigyó'
<i>ā</i>	a magyar <i>á</i> -hoz közeli hang	<i>bār</i> 'kert', <i>bāro</i> 'nagy', <i>gāv</i> 'falú', <i>tāto</i> 'meleg'
e	zárt, röviden ejtett <i>é</i> hang	<i>del</i> 'ad', <i>lel</i> 'fog', <i>pel</i> 'iszik', <i>zen</i> 'nyereg'

<i>ē</i>	mint a hosszú magyar <i>é</i> hang	<i>Dēl</i> 'Isten', <i>mērel</i> 'meghal', <i>pērel</i> 'leesik'
<i>i</i>	mint a rövid magyar <i>i</i> hang	<i>cino</i> 'kicsi', <i>dikkel</i> 'néz', <i>milaj</i> 'nyár', <i>si</i> 'van'
<i>ī</i>	mint a hosszú magyar <i>í</i> hang	<i>dīlo</i> 'bolond', <i>gīlyi</i> 'ének', <i>kīr</i> 'hangya'
<i>o</i>	mint a rövid magyar <i>o</i> hang	<i>korr</i> 'nyak', <i>korro</i> 'vak', <i>klopoto</i> 'harang'
<i>ō</i>	mint a hosszú magyar <i>ó</i> hang	<i>bōv</i> 'kemence', <i>lōlo</i> 'piros', <i>rōj</i> 'kanál'
<i>u</i>	mint a rövid magyar <i>u</i> hang	<i>burr</i> 'gyom', <i>duj</i> 'kettő', <i>guruv</i> 'ökör', <i>tu</i> 'te'
<i>ū</i>	mint a hosszú magyar <i>ú</i> hang	<i>būt</i> 'sok', <i>dūr</i> 'messze', <i>rūv</i> 'farkas'

4. táblázat. Magánhangzók

A mássalhangzórendszer jellegzetes sajátossága a *p*, *t*, *k* zöngétlen zárhangok hehezett változatainak (*ph*, *th*, *kh*) a megléte, valamint a *h* gégehang mellett a réshangú *x* változat különálló használata (ez utóbbi szó vagy szótag elején is úgy ejtendő, mint pl. a magyar *h* a *doh* szóban). A *ch*, *sh*, *zh* kettős betűk a *cs*, *s*, *zs* hangokat jelölik, a *gy* hang írásképe: *dy*. A többi mássalhangzó írásképe és kiejtése megegyezik a magyaréval. (A mássalhangzókról lásd az 5. táblázatot.)

<i>b</i>	mint a magyar <i>b</i> hang	<i>bibi</i> 'nagynéni', <i>bish</i> 'hús', <i>phabol</i> 'ég'
<i>c</i>	mint a magyar <i>c</i> hang	<i>colo</i> 'szőnyeg', <i>krēco</i> 'göndör', <i>muca</i> 'macska'
<i>ch</i>	mint a magyar <i>cs</i> hang	<i>chācho</i> 'igaz', <i>chār</i> 'fű', <i>nāchol</i> 'elfogy'
<i>d</i>	mint a magyar <i>d</i> hang	<i>dad</i> 'apa', <i>dand</i> 'fog', <i>pedo</i> 'állat', <i>vudar</i> 'ajtó'
<i>dy</i>	mint a magyar <i>gy</i> hang	<i>dyēs</i> 'nap', <i>adyvin</i> 'méz', <i>gōdyi</i> 'ész'
<i>f</i>	mint a magyar <i>f</i> hang	<i>feri</i> 'csak', <i>furka</i> 'villa', <i>efta</i> 'hét', <i>karfin</i> 'szeg'
<i>g</i>	mint a magyar <i>g</i> hang	<i>gad</i> 'ing', <i>grast</i> 'ló', <i>drāgo</i> 'drága', <i>āgor</i> 'vég'
<i>h</i>	mint a magyar <i>h</i> hang	<i>hajkam</i> 'talán', <i>huhur</i> 'gomba', <i>paho</i> 'jég'
<i>x</i>	erősen ejtett <i>h</i> (mint: <i>doh</i>)	<i>xal</i> 'eszik', <i>xurdo</i> 'apró', <i>xoxavel</i> 'hazudik'
<i>j</i>	mint a magyar <i>j</i> hang	<i>jag</i> 'tűz', <i>jekh</i> 'egy', <i>pāji</i> 'víz', <i>phabaj</i> 'alma'
<i>k</i>	mint a magyar <i>k</i> hang	<i>kamel</i> 'szeret', <i>kekava</i> 'üst', <i>chik</i> 'sár'
<i>kh</i>	hehezett <i>k</i> (mint: lékhez)	<i>kham</i> 'nap', <i>khēr</i> 'ház', <i>ākhor</i> 'dió', <i>jekh</i> 'egy'
<i>l</i>	mint a magyar <i>l</i> hang	<i>lil</i> 'levél', <i>londo</i> 'sós', <i>luludyi</i> 'virág', <i>mol</i> 'bor'
<i>ly</i>	lj-nek ejtve (mint: gólja)	<i>lyindra</i> 'álm', <i>lyuvāva</i> 'pipa', <i>rōlyi</i> 'bot'
<i>m</i>	mint a magyar <i>m</i> hang	<i>mangel</i> 'kér', <i>mas</i> 'hús', <i>me</i> 'én', <i>numa</i> 'csak'
<i>n</i>	mint a magyar <i>n</i> hang	<i>naj</i> 'nincs', <i>nāsul</i> 'rossz', <i>anav</i> 'név', <i>anel</i> 'hoz'
<i>ny</i>	mint a magyar <i>ny</i> hang	<i>nyēvo</i> 'új', <i>nyishta</i> 'semmi', <i>buznyi</i> 'kecske'
<i>p</i>	mint a magyar <i>p</i> hang	<i>pārno</i> 'fehér', <i>papiny</i> 'liba', <i>sap</i> 'kigyó'
<i>ph</i>	hehezett <i>p</i> (mint: képhez)	<i>pheny</i> 'nővér', <i>phūrel</i> 'jár', <i>phūro</i> 'öreg'
<i>r</i>	mint a magyar <i>r</i> hang	<i>rāca</i> 'kacsa', <i>romnyi</i> 'asszony', <i>vorba</i> 'beszéd'
<i>s</i>	mint a magyar <i>sz</i> hang	<i>sa</i> 'mind', <i>sastro</i> 'vas', <i>si</i> 'van', <i>assal</i> 'nevet'
<i>sh</i>	mint a magyar <i>s</i> hang	<i>shej</i> 'lány', <i>shut</i> 'ecet', <i>losshal</i> 'örül'
<i>t</i>	mint a magyar <i>t</i> hang	<i>tata</i> 'papa', <i>tomna</i> 'ősz', <i>zhutil</i> 'segít'
<i>th</i>	hehezett <i>t</i> (mint: kúthoz)	<i>than</i> 'hely', <i>kathe</i> 'itt', <i>kothar</i> 'onnan'
<i>ty</i>	mint a magyar <i>ty</i> hang	<i>tyamno</i> 'sötét', <i>tyiro</i> 'tiéd', <i>rātyine</i> 'éjjel'

v	mint a magyar v hang	vast 'kéz', vēsh 'erdő', voj 'ő', rōvel 'sír'
z	mint a magyar z hang	zido 'fal', zōr 'erő', zumi 'leves', vazdel 'emel'
zh	mint a magyar zs hang	zhal 'megy', zhūlyi 'nő', ūzho 'tisztá'

5. táblázat. Mássalhangzók

A lovári nyelvre ugyanakkor – számos indoeurópai nyelvhez (például a balti vagy a szláv nyelvekhez) hasonlóan – igen jellemzőek a többeli paradigmatis hangváltások: a *d, t, n, l* mássalhangzók lágyulása, a *k : ty, g : dy, k : ch, g : zh* típusú hangváltások, az *n* utáni zöngésedés *t : nd, k : ng*, illetve az *s : nc* hangbetoldásos (*n-t-s*) mássalhangzó-váltások, a *x, j, s* és *n* mássalhangzók hiátustöltőként való alkalmazása, továbbá a kétnyíltszótagos tendencia miatti magánhangzó-kiesések (pl. *zhukel* – *zhukles* 'kutya – kutyát' stb.). Mindezek a hangváltások azonban csak a névszó- és ige- és igetövekben hoznak létre – külön megtanulandó – rendhagyó alakokat.

Alapszókincs

A lovári nyelv összességében 1410 olyan motiválatlan alapszót tartalmaz, amelyek a további (képzett, összetett) szavak létrehozásának alapanyagául szolgálnak. (Összehasonlításképpen: a magyar nyelv mintegy 2200 ilyen alapszóból építkezik.) A szóanyag megoszlását kezdőbetűk és szófajok szerint a 6. táblázat mutatja.

betű	szó	S	A	Q	D	V
A	53	27	2	0	8	16
B	80	60	5	2	2	11
C	19	14	2	0	1	2
Ch	48	38	4	0	3	3
D	52	33	5	3	5	6
Dy	8	6	2	0	0	0
E	7	2	2	1	1	1
F	42	28	3	1	3	7
G	71	55	5	0	2	9
H	31	15	1	0	2	13
X	36	15	5	0	0	16
I	20	5	4	1	3	7
J	10	6	1	1	0	2
K	168	113	19	0	18	18
Kh	22	13	3	0	3	3
L	53	35	7	0	2	9
Ly	7	7	0	0	0	0
M	86	47	6	1	7	25
N	24	10	4	0	5	5
Ny	6	4	1	0	1	0

betű	szó	S	A	Q	D	V
O	8	3	1	1	3	0
P	136	82	7	3	9	35
Ph	25	14	2	0	0	9
R	72	56	2	0	0	14
S	83	53	13	0	5	12
Sh	47	28	6	3	1	9
T	62	33	9	2	7	11
Ty	4	2	2	0	0	0
Th	12	9	1	0	1	1
U	16	5	3	0	2	6
V	55	41	2	0	6	6
Z	23	17	1	0	0	5
Zh	24	16	1	0	1	6
össz.	1410	892	131	19	101	267

6. táblázat. A lovári nyelv alapszókincsének megoszlása kezdőbetűk és szófajok szerint

(S = főnév, A = melléknév, Q = számnév, D = határozószó, V = ige)

A lovári szókincs etimológiai rétegei

A lovári nyelvnek azok a szavai, amelyek megfelelői kimutathatók a hindiben (vagy esetenként más hindusztáni nyelvekben, illetve a szanszkritban), az ősi ind szókincslethez tartoznak.

Ezek a szavak alkotják (a vándorlások kezdetén átvett perzsa és örmény eredetű szavakkal együtt) a romani nyelvváltozatok ún. stabil szókincsletét: ezek a szavak – változatlan alakban, esetleg kisebb-nagyobb módosulásokkal, hangtani, jelentéstani eltérésekkel – valamennyi romani nyelvváltozatban megtalálhatók, és ezek teszik lehetővé a különböző országokban, különböző nyelvi környezetben élő roma emberek közötti viszonylagos nyelvi megértést.

A stabil szókincsbe tartozó szavak egy részének eredete azonban – a lovári etimológiai kutatások elégtelen volta miatt – ma még feltáratlan; ezek a szavak, bár nyelvtani viselkedésük (a főnevek többes számának alakulása, a melléknevek többalakúsága, a tőigék mássalhangzós volta stb.) alapján egyértelműen az ősi ind szókincs részei, ismeretlen eredetűeknek tekintendők.

A lovári szókincs mobil részét a különböző nyelvekből átvett jövevényszavak alkotják. Ebben a szóanyagban kisebb részben kimutatható a görög nyelv és a különböző szláv nyelvek (elsősorban a szerb és a szlovák nyelv), valamint elenyésző mértékben a német nyelv hatása, a jövevényszavak túlnyomó része azonban a románból (vagy a szó szláv eredete ellenére a román nyelv közvetítésével) került át a lováriba.

Az egyes eredet szerinti szórétegek nagyságát, jelentőségét jól mutatják azok a statisztikai adatok, amelyek a (biztos vagy valószínű etimológiájú) 826 alapszó eredet szerinti megoszlására vonatkoznak:

– a hindiben meglévő ősi ind eredetű (+H) szavak száma	247	(~ 30%)
– a hindiből hiányzó ősi ind eredetű (-H) szavak száma	83	(~ 10%)
– a perzsa, kurd (Pe., Ku.) eredetű jövevényszavak száma	26	(~ 3%)
– az örmény (Ar.) eredetű jövevényszavak száma	10	(~ 1%)
– a görög (Gr.) eredetű jövevényszavak száma	38	(~ 5%)
– a szláv (Bg., Sr., Sk.) eredetű jövevényszavak száma	22	(~ 3%)
– a román (Ro.) eredetű jövevényszavak száma	352	(~ 42%)
– a német (N) eredetű jövevényszavak száma	7	(~ 1%)
– a magyar (Ma.) eredetű jövevényszavak száma	41	(~ 5%)

A főnévragozás általános jellemzői

A lovári nyelv megkülönböztet nemük szerint (a genetikai nemmel nem rendelkező „semleges” szavaknál pedig végződésüknek vagy használati körüknek megfelelően) hímnemű és nőnemű, valamint jelentésük alapján élő és élettelen főneveket. Az „élők” közé az emberek és állatok, az „élettelenek” közé a növények, tárgyak, elvont fogalmak stb. tartoznak. Az élő főnevek tárgyesete egybeesik a függő alakokkal, az életteleneké pedig az alanyesettel. Az élő főneveknek van külön megszólító esetük (vokatívuszuk) is.

Minden főnévnek van egy *A* alapalakja (szótári alakja) és egy *F* függő alakja, amelynek segítségével a különböző határozói esetek előállíthatók. A hímnemű főnevek egyes számú függő alakja *-s*, *-es* végű, a nőnemű szavak *-a* végűek. Többes számban hímnemben *-en*, a nőnemű szavaknál *-an* végződés van. (A többes *-n* végződés után a *k-* és *t-* kezdetű esetragok zöngésednek, az *s-* pedig *c-*re változik.)

A főnevek ragozási típusuk szempontjából tehát négy csoportba sorolandók: 1. hímnemű élettelen főnevek, 2. hímnemű élő főnevek, 3. nőnemű élettelen főnevek, 4. nőnemű élő főnevek.

A névszói esetek megnevezései

A lovári nyelv – gazdag előjárókészlete mellett – kilencféle névszói esetet használ. Az itt használatos (latin) rövidítések magyarázata:

nomin.	= alanyeset:	a ki?, mi? kérdésekre felelő eset
vocat.	= megszólító eset:	a megszólítás eszköze, <i>shāve!</i> = kb. <i>hé, fiú!</i> stb.
accus. ¹	= tárgyeset:	a kit?, mit? stb. kérdésekre felelő eset élettelen jelentő főneveknél
accus. ²	= tárgyeset:	a kit?, mit? stb. kérdésekre felelő eset élő jelentő főneveknél
dativ.	= részes eset:	a kinek?, minnek? kérdésekre felelő eset
locat.	= helyjelölő eset:	a hová?, hol? stb. kérdésekre felelő eset
separ.	= távolító eset:	a honnan? kérdésre felelő eset
instr.	= eszközeset:	a kivel?, mivel? kérdésekre felelő eset
genit.	= birtokos eset:	a kinek a?, minnek a? kérdésekre felelő eset
poss.	= birtokló eset:	a kinek van?, minnek van? kérdésekre felelő eset

Hímnemű élettelen főnevek

Jellemzőik: a függő eset végződése egyes számban *-es* (vagy a magánhangzós tövűeknél *-s*), többes számban *-en* (vagy a magánhangzós tövűeknél *-n*), ezekhez járulnak az esetvégzések, nincs vokatívuszuk, és akkuzatívuszuk megegyezik a nominatívusszal (lásd a 7. táblázatban).

	<i>o lōvo</i> 'a pénz'		<i>o pāji</i> 'a víz'	
nomin.	<i>o lōvo</i>	<i>le lōve</i>	<i>o pāji</i>	<i>le pāja</i>
vocat.	–	–	–	–
accus. ¹	<i>o lōvo</i>	<i>le lōve</i>	<i>o pāji</i>	<i>le pāja</i>
accus. ²	–	–	–	–
dativ.	<i>le lōv-es-ke</i>	<i>le lōv-en-ge</i>	<i>le pāj-es-ke</i>	<i>le pāj-en-ge</i>
locat.	<i>le lōv-es-te</i>	<i>le lōv-en-de</i>	<i>le pāj-es-te</i>	<i>le pāj-en-de</i>
separ.	<i>le lōv-es-tar</i>	<i>le lōv-en-dar</i>	<i>le pāj-es-tar</i>	<i>le pāj-en-dar</i>
instr.	<i>le lōv-e-sa</i>	<i>le lōv-en-ca</i>	<i>le pāj-e-sa</i>	<i>le pāj-en-ca</i>
genit.	<i>le lōv-es-ko³</i>	<i>le lōv-en-go³</i>	<i>le pāj-es-ko³</i>	<i>le pāj-en-go³</i>
poss.	<i>le lōv-es si ...</i>	<i>le lōv-en si ...</i>	<i>le pāj-es si ...</i>	<i>le pāj-en si ...</i>

7. táblázat. Hímnemű élettelen főnevek**Hímnemű élő főnevek**

Jellemzőik: a függő eset végződése egyes számban *-es* (vagy a magánhangzós tövűeknél *-s*), többes számban *-en* (vagy a magánhangzós tövűeknél *-n*), ezekhez járulnak az esetvégzések, van vokatívuszuk, és akkuzatívuszuk egybeesik a függő alakokkal (lásd a 8. táblázatban).

	<i>o rom</i> 'a roma'		<i>o shāvo</i> 'a fiú'	
nomin.	<i>o rom</i>	<i>le roma</i>	<i>o shāvo</i>	<i>le shāve</i>
vocat.	<i>rom-a!</i>	<i>rom-ale!</i>	<i>shāv-e!</i>	<i>shāv-ale!</i>
accus. ¹	–	–	–	–
accus. ²	<i>le rom-es</i>	<i>le rom-en</i>	<i>le shāv-es</i>	<i>le shāv-en</i>
dativ.	<i>le rom-es-ke</i>	<i>le rom-en-ge</i>	<i>le shāv-es-ke</i>	<i>le shāv-en-ge</i>
locat.	<i>le rom-es-te</i>	<i>le rom-en-de</i>	<i>le shāv-es-te</i>	<i>le shāv-en-de</i>
separ.	<i>le rom-es-tar</i>	<i>le rom-en-dar</i>	<i>le shāv-es-tar</i>	<i>le shāv-en-dar</i>
instr.	<i>le rom-e-sa</i>	<i>le rom-en-ca</i>	<i>le shāv-e sa</i>	<i>le shāv-en-ca</i>
genit.	<i>le rom-es-ko³</i>	<i>le rom-en-go³</i>	<i>le shāv-es-ko³</i>	<i>le shāv-en-go³</i>
poss.	<i>le rom-es si ...</i>	<i>le rom-en si ...</i>	<i>le shāv-es si ...</i>	<i>le shāv-en si ...</i>

8. táblázat. Hímnemű élő főnevek**Nőnemű élettelen főnevek**

Jellemzőik: a függő eset végződése egyes számban *-a*, többes számban pedig *-an*, ezekhez járulnak az esetvégzések, nincs vokatívuszuk, és akkuzatívuszuk megegyezik a nominatívusszal (lásd a 9. táblázatban).

	<i>e bār 'a kert'</i>		<i>e pīri 'a fazék'</i>	
nomin. vocat.	<i>e bār</i>	<i>le bāra</i>	<i>e pīri</i>	<i>le pīra</i>
accus. ¹ accus. ²	<i>e bār</i>	<i>le bāra</i>	<i>e pīri</i>	<i>le pīra</i>
dativ. locat. separ.	<i>la bār-a-ke</i> <i>la bār-a-te</i> <i>la bār-a-tar</i>	<i>le bār-an-ge</i> <i>le bār-an-de</i> <i>le bār-an-dar</i>	<i>la pīr-a-ke</i> <i>la pīr-a-te</i> <i>la pīr-a-tar</i>	<i>le pīr-an-ge</i> <i>le pīr-an-de</i> <i>le pīr-an-dar</i>
instr. genit. poss.	<i>la bār-a-sa</i> <i>la bār-a-ko³</i> <i>la bār-a si ...</i>	<i>le bār-an-ca</i> <i>le bār-an-go³</i> <i>le bār-an si ...</i>	<i>la pīr-a-sa</i> <i>la pīr-a-ko³</i> <i>la pīr-a si ...</i>	<i>le pīr-an-ca</i> <i>le pīr-an-go³</i> <i>le pīr-an si ...</i>

9. táblázat. Nőnemű élettelen főnevek

Nőnemű élő főnevek

Jellemzőik: a függő eset végződése egyes számban *-a*, többes számban pedig *-an*, ezekhez járulnak az esetvégzések, van vokatívuszuk, és akkuzatívuszuk egybeesik a függő alakokkal (lásd a 10. táblázatban).

	<i>e romnyi 'az asszony'</i>		<i>e shej 'a lány'</i>	
nomin. vocat.	<i>e romnyi</i>	<i>le romnya</i>	<i>e shej</i>	<i>le sheja</i>
accus. ¹ accus. ²	<i>romny-a!</i>	<i>romny-ale!</i>	<i>sha-le!</i>	<i>shej-ale!</i>
accus. ¹ accus. ²	–	–	–	–
accus. ²	<i>la romny-a</i>	<i>le romny-an</i>	<i>la sh-a</i>	<i>le shej-an</i>
dativ. locat. separ.	<i>la romny-a-ke</i> <i>la romny-a-te</i> <i>la romny-a-tar</i>	<i>le romny-an-ge</i> <i>le romny-an-de</i> <i>le romny-an-dar</i>	<i>la sh-a-ke</i> <i>la sh-a-te</i> <i>la sh-a-tar</i>	<i>le shej-an-ge</i> <i>le shej-an-de</i> <i>le shej-an-dar</i>
instr. genit. poss.	<i>la romny-a-sa</i> <i>la romny-a-ko³</i> <i>la romny-a si ...</i>	<i>le romny-an-ca</i> <i>le romny-an-go³</i> <i>le romny-an si ...</i>	<i>la sh-a-sa</i> <i>la sh-a-ko³</i> <i>la sh-a si ...</i>	<i>le shej-an-ca</i> <i>le shej-an-go³</i> <i>le shej-an si ...</i>

10. táblázat. Nőnemű élő főnevek

Az igeragozás általános jellemzői

Az igéknek két főalakjuk van: a kijelentő mód – időjel nélküli – jelen idejű alakjai (1) és a kijelentő mód – időjellel ellátott – múlt idejű alakjai (6). A múlt idejű alakoknak – minthogy azok a befejezett melléknévi igenév és a létige (*som, san, si* stb.) személyragjainak összevonásával jöttek létre – a jelen idejű igealakoktól eltérő személyragozásuk van. Viszont a többes szám 2. és 3. személyű alakjai minden ragozási típusban egybeesnek.

A kijelentő mód jelen idejű alakjaiból (1) állíthatók elő az *-a* időjellel a jövő idejű (2), az *-as* módjellel a feltételes mód jelen idejű (3) igealakok, a felszólító módot – a közvetlen felszólítást – (4) egyes számban a puszta ígető, többes számban pedig egy *-en, -n* igei személyragos alak fejezi ki.

A kijelentő mód jelen idejű alakjaiból a *te 'ha'* szócskával állíthatók elő a kötőmód jelen idejű (5) alakjai.

A kijelentő mód múlt idejű (6) alakjaiból állíthatók elő az *-as* módjellel a feltételes mód múlt idejű (7) alakjai és a befejezett melléknév – hímnemű, nőnemű és többes számú – (8) alakjai.

kód	jel	Igejellemzők	példaige (e. sz. 3.)
1.a	-d-	az <i>l, n, r, v</i> végű tőigék	<i>ker-el ker-d-as</i>
1.b	-d-	a <i>d</i> végű igék (a többeli <i>d</i> kiesésével)	<i>trād-el trā-d-as</i>
1.c	-d-	<i>n, r</i> végű igék (a többeli <i>i, e</i> kiesésével)	<i>bikn-el bikin-d-as</i>
1.d	-d-	az <i>-av-</i> képzős műveltető igék	<i>kir-av-el kir-ā-d-as</i>
1.e	-l-	a <i>b, g, k, kh, m, s, sh</i> végű igék	<i>besh-el besh-l-as</i>
1.f	-l-	a <i>tty > k</i> tövégváltó igék	<i>xutty-el xuk-l-as</i>
1.g	-l-	az <i>-ajv-</i> képzős visszaható igék	<i>paj-ajv-el paj-aj-l-as</i>
1.h	-l-	a <i>pel*</i> rendhagyó ige	<i>p-el pi-l-as</i>
1.i	-l-	a <i>mērel*</i> rendhagyó ige	<i>mēr-el mū-l-as</i>
1.j	-l-	a <i>pērel*</i> rendhagyó ige	<i>pēr-el pē-l-as</i>
1.k	-il-	az <i>ly, shch, shty, tty</i> végű igék	<i>ushty-el ushty-il-as</i>
1.l	-il-	az <i>avel*</i> rendhagyó ige	<i>av-el av-il-as</i>
1.m	-gl-	az <i>n(d)</i> végű igék és a <i>zhanel*</i> ige	<i>zhan-el zhan-gl-as</i>
1.n	-t-	a <i>rōvel*, sōvel*, shuvel*</i> igék	<i>rōv-el rū-t-as</i>
1.o	-ø-	a <i>del*</i> rendhagyó ige	<i>d-el d-as</i>
1.p	-ø-	a <i>lel*</i> rendhagyó ige	<i>l-el l-as</i>
1.r	-ø-	a <i>si*</i> rendhagyó létige	<i>si s-as</i>
2.a	-jl-	az <i>-a-</i> képzős (személytelen) igék	<i>dār-a-l dār-a-jl-as</i>
2.b	-l-	a <i>xal*</i> rendhagyó ige	<i>x-a-l xā-l-as</i>
2.c	-l-	a <i>zhal*</i> rendhagyó ige	<i>zh-a-l gē-l-as</i>
3.a	-il-	az <i>-o-</i> képzős (visszaható) igék	<i>bush-o-l bush-il-as</i>
3.b	-t-	a <i>shol*</i> rendhagyó ige	<i>sho-l shū-t-as</i>
4	-sārd-	az <i>i</i> tövű mobil igék	<i>vorbi-l vorbi-sārd-as</i>
5	-sārd-	az <i>o</i> tövű mobil igék	<i>grāco-l grāco-sārd-as</i>
6	-sārd-	az <i>u</i> tövű mobil igék	<i>trubu-l trubu-sārd-as</i>

11. táblázat. A múlt idő jelölése

Igeragozási táblázatok (csak a 6 alaptípus)

(me)	<i>ker-av</i> (1)	<i>ker-ō</i> (2)	<i>ker-ō-s</i> (3)	– (4)
(tu)	<i>ker-es</i>	<i>ker-es-a</i>	<i>ker-es-as</i>	<i>ker!</i>
(voj)	<i>ker-el</i>	<i>ker-el-a</i>	<i>ker-el-as</i>	–
(ame)	<i>ker-as</i>	<i>ker-as-a</i>	<i>ker-as-as</i>	–
(tume)	<i>ker-en</i>	<i>ker-en-a</i>	<i>ker-en-as</i>	<i>ker-en!</i>
(von)	<i>ker-en</i>	<i>ker-en-a</i>	<i>ker-en-as</i>	–
(me)	<i>te ker-av</i> (5)	<i>ker-d-om</i> (6)	<i>ker-d-om-as</i> (7)	<i>ker-do</i> (8)
(tu)	<i>te ker-es</i>	<i>ker-d-an</i>	<i>ker-d-an-as</i>	<i>ker-dyi</i>
(voj)	<i>te ker-el</i>	<i>ker-d-as</i>	<i>ker-d-as-as</i>	<i>ker-de</i>
(ame)	<i>te ker-as</i>	<i>ker-d-am</i>	<i>ker-d-am-as</i>	
(tume)	<i>te ker-en</i>	<i>ker-d-(in)e</i>	<i>ker-d-(in)e-sas</i>	
(von)	<i>te ker-en</i>	<i>ker-d-(in)e</i>	<i>ker-d-(in)e-sas</i>	

12. táblázat. 1a. ker-el 'csinál'

(me)	<i>dār-a-v</i>	<i>dār-ō</i>	<i>dār-ō-s</i>	–
(tu)	<i>dār-a-s</i>	<i>dār-a-s-a</i>	<i>dār-a-s-as</i>	<i>dār-a!</i>
(voj)	<i>dār-a-l</i>	<i>dār-a-l-a</i>	<i>dār-a-l-as</i>	–
(ame)	<i>dār-a-s</i>	<i>dār-a-s-a</i>	<i>dār-a-s-as</i>	–
(tume)	<i>dār-a-n</i>	<i>dār-a-n-a</i>	<i>dār-a-n-as</i>	<i>dār-a-n!</i>
(von)	<i>dār-a-n</i>	<i>dār-a-n-a</i>	<i>dār-a-n-as</i>	–
(me)	<i>te dār-a-v</i>	<i>dār-a-<u>jl</u>-om</i>	<i>dār-a-<u>jl</u>-om-as</i>	<i>dār-a-<u>jl</u>o</i>
(tu)	<i>te dār-a-s</i>	<i>dār-a-<u>jl</u>-an</i>	<i>dār-a-<u>jl</u>-an-as</i>	<i>dār-a-<u>jl</u>yi</i>
(voj)	<i>te dār-a-l</i>	<i>dār-a-<u>jl</u>-as</i>	<i>dār-a-<u>jl</u>-as-as</i>	<i>dār-a-<u>jl</u>e</i>
(ame)	<i>te dār-a-s</i>	<i>dār-a-<u>jl</u>-am</i>	<i>dār-a-<u>jl</u>-am-as</i>	
(tume)	<i>te dār-a-n</i>	<i>dār-a-<u>jl</u>-(in)e</i>	<i>dār-a-<u>jl</u>-(in)e-sas</i>	
(von)	<i>te dār-a-n</i>	<i>dār-a-<u>jl</u>-(in)e</i>	<i>dār-a-<u>jl</u>-(in)e-sas</i>	

13. táblázat. 2a. dār-a-l 'fél'

(me)	<i>bush-uv-av</i>	<i>bush-uv-ō</i>	<i>bush-uv-ō-s</i>	–
(tu)	<i>bush-o-s</i>	<i>bush-o-s-a</i>	<i>bush-o-s-as</i>	<i>bush-u!</i>
(voj)	<i>bush-o-l</i>	<i>bush-o-l-a</i>	<i>bush-o-l-as</i>	–
(ame)	<i>bush-uv-as</i>	<i>bush-uv-as-a</i>	<i>bush-uv-as-as</i>	–
(tume)	<i>bush-o-n</i>	<i>bush-o-n-a</i>	<i>bush-o-n-as</i>	<i>bush-o-n!</i>
(von)	<i>bush-o-n</i>	<i>bush-o-n-a</i>	<i>bush-o-n-as</i>	–
(me)	<i>te bush-uv-av</i>	<i>bush-il-om</i>	<i>bush-il-om-as</i>	<i>bush-ilo</i>
(tu)	<i>te bush-o-s</i>	<i>bush-il-an</i>	<i>bush-il-an-as</i>	
(voj)	<i>te bush-o-l</i>	<i>bush-il-as</i>	<i>bush-il-as-as</i>	<i>bush-ilyi</i>
(ame)	<i>te bush-uv-as</i>	<i>bush-il-am</i>	<i>bush-il-am-as</i>	<i>bush-ile</i>
(tume)	<i>te bush-o-n</i>	<i>bush-il-(in)e</i>	<i>bush-il-(in)e-sas</i>	
(von)	<i>te bush-o-n</i>	<i>bush-il-(in)e</i>	<i>bush-il-(in)e-sas</i>	

14. táblázat. 3a. bush-o-l 'neveztetik'

(me)	<i>vorbi-j</i>	<i>vorbi-j-a</i>	<i>vorbi-j-as</i>	–
(tu)	<i>vorbi-s</i>	<i>vorbi-s-a</i>	<i>vorbi-s-as</i>	<i>vorbi-sār!</i>
(voj)	<i>vorbi-l</i>	<i>vorbi-l-a</i>	<i>vorbi-l-as</i>	–
(ame)	<i>vorbi-sāras</i>	<i>vorbi-sāras-a</i>	<i>vorbi-sāras-as</i>	–
(tume)	<i>vorbi-n</i>	<i>vorbi-n-a</i>	<i>vorbi-n-as</i>	<i>vorbi-sāren!</i>
(von)	<i>vorbi-n</i>	<i>vorbi-n-a</i>	<i>vorbi-n-as</i>	–
(me)	<i>te vorbi-j</i>	<i>vorbi-sārd-om</i>	<i>vorbi-sārd-om-as</i>	<i>vorbi-sārdo</i>
(tu)	<i>te vorbi-s</i>	<i>vorbi-sārd-an</i>	<i>vorbi-sārd-an-as</i>	<i>vorbi-sārđyi</i>
(voj)	<i>te vorbi-l</i>	<i>vorbi-sārd-as</i>	<i>vorbi-sārd-as-as</i>	<i>vorbi-sārde</i>
(ame)	<i>te vorbi-sāras</i>	<i>vorbi-sārd-am</i>	<i>vorbi-sārd-am-as</i>	
(tume)	<i>te vorbi-n</i>	<i>vorbi-sārd-(in)e</i>	<i>vorbi-sārd-(in)e-sas</i>	
(von)	<i>te vorbi-n</i>	<i>vorbi-sārd-(in)e</i>	<i>vorbi-sārd-(in)e-sas</i>	

15. táblázat. 4. *vorbi-l* 'ír'

(me)	<i>grāco-j</i>	<i>grāco-j-a</i>	<i>grāco-j-as</i>	–
(tu)	<i>grāco-s</i>	<i>grāco-s-a</i>	<i>grāco-s-as</i>	<i>grāco-sār!</i>
(voj)	<i>grāco-l</i>	<i>grāco-l-a</i>	<i>grāco-l-as</i>	–
(ame)	<i>grāco-sāras</i>	<i>grāco-sāras-a</i>	<i>grāco-sāras-as</i>	–
(tume)	<i>grāco-n</i>	<i>grāco-n-a</i>	<i>grāco-n-as</i>	<i>grāco-sāren!</i>
(von)	<i>grāco-n</i>	<i>grāco-n-a</i>	<i>grāco-n-as</i>	–
(me)	<i>te grāco-j</i>	<i>grāco-sārd-om</i>	<i>grāco-sārd-om-as</i>	<i>grāco-sārdo</i>
(tu)	<i>te grāco-s</i>	<i>grāco-sārd-an</i>	<i>grāco-sārd-an-as</i>	<i>grāco-sārđyi</i>
(voj)	<i>te grāco-l</i>	<i>grāco-sārd-as</i>	<i>grāco-sārd-as-as</i>	<i>grāco-sārde</i>
(ame)	<i>te grāco-sāras</i>	<i>grāco-sārd-am</i>	<i>grāco-sārd-am-as</i>	
(tume)	<i>te grāco-n</i>	<i>grāco-sārd-(in)e</i>	<i>grāco-sārd-(in)e-sas</i>	
(von)	<i>te grāco-n</i>	<i>grāco-sārd-(in)e</i>	<i>grāco-sārd-(in)e-sas</i>	

16. táblázat. 5. *grāco-l* 'undorodik'

(me)	<i>trubu-j</i>	<i>trubu-j-a</i>	<i>trubu-j-as</i>	–
(tu)	<i>trubu-s</i>	<i>trubu-s-a</i>	<i>trubu-s-as</i>	<i>trubu-sār!</i>
(voj)	<i>trubu-l</i>	<i>trubu-l-a</i>	<i>trubu-l-as</i>	–
(ame)	<i>trubu-sāras</i>	<i>trubu-sāras-a</i>	<i>trubu-sāras-as</i>	–
(tume)	<i>trubu-n</i>	<i>trubu-n-a</i>	<i>trubu-n-as</i>	<i>trubu-sāren!</i>
(von)	<i>trubu-n</i>	<i>trubu-n-a</i>	<i>trubu-n-as</i>	–
(me)	<i>te tribu-j</i>	<i>trubu-sārd-om</i>	<i>trubu-sārd-om-as</i>	<i>trubu-sārdo</i>
(tu)	<i>te tribu-s</i>	<i>trubu-sārd-an</i>	<i>trubu-sārd-an-as</i>	<i>trubu-sārđyi</i>
(voj)	<i>te tribu-l</i>	<i>trubu-sārd-as</i>	<i>trubu-sārd-as-as</i>	<i>trubu-sārde</i>
(ame)	<i>te tribu-sāras</i>	<i>trubu-sārd-am</i>	<i>trubu-sārd-am-as</i>	
(tume)	<i>te tribu-n</i>	<i>trubu-sārd-(in)e</i>	<i>trubu-sārd-(in)e-sas</i>	
(von)	<i>te tribu-n</i>	<i>trubu-sārd-(in)e</i>	<i>trubu-sārd-(in)e-sas</i>	

17. táblázat. 6. *trubu-l* 'kell'

Összefoglalás

Még ezekből a vázlatos szemléltetésekéből is megállapítható, hogy a lovári nyelv elsajátítása semmivel sem könnyebb, mint más nyelveké. Minden eredményes nyelvtanu-

lášhoz erős kötődés, pozitív hozzáállás és töretlen, kitartó szorgalom szükséges. És talán érdemes megfogadni azt az öt alapszabályt, amelyet egy spanyol nyelvű baszk nyelvkönyv elején olvastam:

1. *Minden nap vegyél át egy leckét!*
2. *Mindig mindent olvass és mondj hangosan!*
3. *Mindig ismételd át az előző leckéket!*
4. *Ne törődj a nyelvtannal, mondatokat memorizálj!*
5. *Beszélgess sokat baszkul a barátaiddal!*

(Az már a sors iróniája, hogy az ötödik ponthoz nem találtam itthon társakat, ezért is nem tudok baszkul, csak annyit: *Egun on!* 'Jó napot!')

Mindez igaz a lovári nyelv tanulására is, még akkor is, ha a mai ifjúság nyelvében a lovári (pontosabban a kárpáti) roma nyelv számos eleme megtalálható. Azt az egyszerű mondatot, hogy „*Elmegyek a kocsimmal a kedvesem házához.*”, egy mai „modern” fiatal inkább úgy mondaná: „*Eldzsalok a verdámmal a csajom kérőjához.*” Ez pedig lovári nyelven úgy hangzik, hogy: „*Me zhav mure vurdonesa kaj mura shake kher.*”

Itt érdemes és fontos még hozzáfűzni azt, hogy a lovári nyelvnek a romani irodalmi nyelvi változatoként való használatára számos sikeres kísérlet történt. Csak néhány példa arra, hogy mi olvasható ezen a standardizált irodalmi nyelven: a *Biblia*, *Az ember tragédiája*, a *Sorstalanság*, *A kis herceg*. Ezek szép példái annak, hogy ez a nyelv is valóban képes a nyelvet beszélők gondolatainak szép és igényes kifejezésére, megfelel a társadalom által támasztott igényeknek. Mint minden éppen alakuló irodalmi nyelvnek, a lovári nyelvnek is megvannak a maga dilemmái: hogyan, miből alkossa meg a hiányzó új szavakat? A nyelvet pallérozók egy része az ősi gyökökhez fordulna, a szanszkritből „élesztenének fel” új lovári szavakat, mások inkább a mobil szókincsnek az európai kultúrszavakkal való kiegészítését javasolják. Tudva azt, hogy a stabil szókincs a különböző európai romani nyelvváltozatokban – némi „nyelvjárási” ingadozás ellenére – meglehetősen azonos, a mobil szókincsrésznek „európai” szavakkal való bővítése lenne a hasznosabb, és ezért kívánatosabb.

A TÉMÁHOZ AJÁNLOTT IRODALOM

- Choli Daróczi József – Feyér Levente (é. n.): *Zhanes romānes? Cigány nyelvkönyv*. Budapest: Magyarországi Cigányok Kulturális Szövetsége, 203 p.
- Janurik Tamás (2010): *A romani nyelv alapjai. La romānya shībake fundura*. Budapest: Ad Librum Kiadó, 134 p.
- (2010): *A lovári nyelv történeti szótana. Lovári–hindí összehasonlító szótár*. Budapest: Ad Librum Kiadó, 104 p.
- Karsai Ervin (2004): *Cigány nyelv. Tanuljunk cigányul I. Cigány nyelv alapfokon*. Budapest: Anda Románi Kultúra Alapítvány, 320 p.
- (2004): *Cigány nyelv. Tanuljunk cigányul II. Cigány nyelv középfokon*. Budapest: Anda Románi Kultúra Alapítvány, 204 p.
- Papp János (2008): *Cigány–magyar, magyar–cigány kézisótár. Romane–ungrike, ungrike–romane vasteske alava*. Budapest: Pappné Darida Andrea Nyelvoktató Kft., 351 p.
- (2008): *Sityu romanes! Tanulj cigányul!* Harmadik, átdolgozott kiadás. Budapest: Pappné Darida Andrea Nyelvoktató Kft., 300 p.
- Rostás-Farkas György – Karsai Ervin (1991): *Cigány–magyar, magyar–cigány szótár*. Budapest: Kosuth Könyvkiadó, 320 p.